

FUNDAȚIA CULTURALĂ REGALĂ „PRINCIPELE CAROL” ȘI SATUL MODEL: SATUL DIOȘTI, JUDEȚUL ROMANAȚI

JEANA PĂTRU*

Abstract: In the political background of the first half of the XX-th century, the king was perceived, in Romanian context, as a providential personage, a rescuer for the great problems the Romanian society was confronted to. The king's perception decomposes into different variants according to the qualities of his real and symbolic person. The two representations of him, the real one the divine one, are retrieved in public opinion. Those are the first representation in the folklore imaginary. The king is a godlike person, a master and he has qualities that assessors themselves already give to him rescuer, retriever, sacrificer, thaumaturge, judge, warier etc. It is important that the Romanian perception of the king is related to the European perceptions of the emperors, for instance the German one. The peasants of Dioști perceived, first, the image of Carol II as a rescuer and then other specific representations occur strategist, crusader, triumphal, judge and as the highest quality he was regarded as “pater patriae”.

Keywords: Dioști, King Carol II of Roumania, Gheorghe Focșa, model village.

În anul 1938, pe 1 aprilie, asupra unui sat din Romanați, Dioști, s-a abătut un mare dezastru: un incendiu devastator l-a distrus aproape complet. A fost refăcut grație intervenției echipelor studențești coordonate de prof. Dimitrie Gusti, localitatea fiind transformată într-un *sat model*. Activitatea sociologică a prof. Dimitrie Gusti începuse cu aproape zece ani înainte și urmărea ridicarea materială, morală și culturală a țărănimii române. Dar, eforturile marelui sociolog, ca și cele ale inimoșilor săi colaboratori (profesori, medici, preoți, studenți etc.), nu ar fi putut fi realizate fără susținere din partea Fundației Culturale „Principele Carol”.

Istoricul fundațiilor regale

Pentru a cunoaște măreața operă de refacere a unui sat din propria-i cenușă după un incendiu mistuitor este absolut necesar să cunoaștem instituția sub patronajul căreia s-au derulat lucrările de reconstrucție ale satului model Dioști. Este vorba despre Fundația Culturală „Principele Carol”.

La 3 mai 1891, regele Carol I adresa o scrisoare președintelui Consiliului de Miniștri, Lascăr Catargiu, în care scria: „Urmând pilda bunilor Domni din trecut, și

* Profesor gradul didactic I, doctor în istorie, Liceul Teoretic „Ioniță Asan” Caracal, județul Olt; e-mail: jenimarica2015@gmail.com.

spre amintirea faptelor împlinite în acest pătrar de veac, vroim a înființa un așezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din țară, al cărui scop va fi de a procura studenților un loc de întrunire, înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă, unde vor putea satisface iubirea lor de studiu; de a veni în ajutorul aceluia dintre dâșii care întreprind lucrări speciale sub direcțiunea profesorilor lor sau pentru tipărirea tezelor; cum și de a da subvenții aceluia care, din lipsă de mijloace, ar fi siliți să întrerupă studiile lor în dauna culturii generale a Țării.

Spre împlinire acestui scop, facem danie, de pe acum, Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice o casă ce se va clădi pe cheltuiala Noastră, de pe planurile aci alăturate, pe un loc așezat în fața palatului Nostru. Punem totodată la dispoziția aceluiași minister suma de 200.000 lei în rentă română 5 la sută.

Pentru ca acest așezământ să poată lua dezvoltarea dorită și să se întindă cât mai mult efectele sale binefăcătoare, dorim ca el să fie recunoscut ca persoană morală și vă rugăm, D[omnu]le Președinte al Consiliului, ca, împreună cu colegii D[umnea]voastră, să aduceți în sesiunea actuală a Corpurilor Legiuitoare un proiect de lege în acest sens.

Așezământul va purta numele inițiatorului: Fundația Universitară *Carol I*¹.

Publicată în *Monitorul Oficial* nr. 27 din 1891 mai 5/17, această scrisoare este săpată cu litere de aur în lespedea de marmură din sala de lectură a Bibliotecii Centrale Universitare, slujind ca îndreptar pentru conducerea instituției și pentru glorificarea în veci a întemeietorului ei. Dincolo de imensul serviciu adus studențimii bucureștene, prin sala sa de conferințe, Fundația „Carol I” a devenit un for de prim rang al elitei politice și culturale.

Cea de-a doua fundație regală, înființată în 1922 sub numele de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, a fost creația principelui moștenitor Carol, viitorul rege Carol al II-lea. Spre deosebire de prima fundație, aceasta urmărea educarea populației satelor. Scopul acesteia consta în instituționalizarea transferului de cultură în mediul rural, pe de o parte prin înființarea de cămine culturale, pe de altă parte prin organizarea și transmiterea în zonele rurale ale unor așa numite „misiuni culturale”, care să viziteze și să „lumineze” pe săteni în toate domeniile, de la igiena personală până la istoria națională. Fundația a înzestrat bibliotecile rurale, a editat revistele „Albina” și „Buletinul Căminului cultural”, a inițiat întemeierea unor muzee regionale, a participat la expoziții cu subiecte din lumea satului.

În perioada interbelică, au mai fost înființate și alte fundații culturale: „Fundația Regele Ferdinand I” cu sediul la Iași, fundație universitară întemeiată prin actul din 11 februarie 1926, Institutul de Cercetări Științifice „Carol II” cu sediul la Cluj, instituție legalizată prin actul din 27 iulie 1931, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”.

Numirea lui Dimitrie Gusti în fruntea Fundației Culturale „Principele Carol” a adus o schimbare de atitudine prin unirea tuturor fundațiilor într-o uniune, dar și

¹ Al. Tizigara-Samurcaș, *Fundațiunea Univesitară „Carol I”, 1891–1931*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2009, p. 1–2.

prin implicarea, pentru prima dată, a studenților în misiunea de „luminare” a țăranilor. Campania a început în anul 1934, când au fost organizate 12 echipe studențești. Printre zonele selectate s-a numărat și Goicea Mare din Dolj.

În anul 1938, echipele studențești au primit ca sarcină să execute un număr de anchete sociale care depășeau cu mult cercetările întreprinse până atunci. Motivele unei acțiuni de o asemenea amploare erau multiple: fărâmițarea proprietății țărănești, mortalitatea excesiv de mare, deficitul de nașteri în anumite regiuni, analfabetismul. Au fost implicate 60 de echipe studențești care au vizitat tot atâtea sate. Din Oltenia au fost selecționate 3 sate: Costeni (Gorj), Dobrun și Dioști (Romanați)². Despre așezarea satelor studiate, rapoartele precizau următoarele: „Dobrun, sat așezat în lunca Oltețului, mare, dar nu concentrat; era alcătuit din cătunele Blaj și Chilia și număra 1.293 de locuitori. Spineni, sat așezat în lunca râului Vedea, era alcătuit din 3 cătune: Vineți, Cuza-Vodă și Davidești și număra 2.500 de locuitori”³. Cercetarea echipelor studențești scotea în evidență faptul că satele din Oltenia – Dobrun și Costeni-Gorj – erau slab populate, în comparație cu celelalte sate cercetate. Datele sunt, însă, statistice. Mult mai interesante sunt cele despre Apele Vii (județul Romanați) și Spineni (județul Olt).

Instaurarea regimului de autoritate, în februarie 1938, aducea cu sine și organizarea Serviciului Social, sub același neobosit Dimitrie Gusti. Prin *Legea Serviciului Social*, absolvenții de facultate sau de licee industriale trebuiau să facă o lună de zile acest serviciu, de educație socială a comunităților de la țară. Astfel, studenții mergeau prin casele țăranilor și încercau să-i învețe să trăiască curat și sănătos.

Impactul incendiului asupra populației civile din Dioști și din localitățile învecinate

În perioada interbelică, comuna Dioști era socotită printre cele mai bogate localități, cu oameni înstăriți, agricultori și viticultori. În această comună, în 1919, s-a ridicat primul monument din Oltenia închinat eroilor căzuți în Primul Război Mondial. Localitatea se putea lăuda cu cei mai mulți intelectuali raportat la populația sa, avea două biserici parohiale și o școală cu șase posturi⁴.

Potrivit profesorului emerit Pătru Crăciun, în 1938 localitatea Dioști număra 2.650 de locuitori, iar moșia comunei avea 10.000 pogoane de pământ. Aceasta fusese fie cumpărată de dioșteni, fie dobândită prin împrumut de foștii luptători din Marele Război⁵. Studiul avea ca subiect tipul de locuință, dar

² S-a alăturat și satul Spineni din județul Olt.

³ Zoltán Rostás, *Strada Latină, nr. 8. Mongrafiști și echipieri gustieni*, București, Editura Curtea Veche, 2009, p. 98.

⁴ Mihai Bălăianu, *Dioști: pagini de istorie*, București, Editura A.P.P., 1998, p. 341.

⁵ Pătru Crăciun, *Locuințele din satul de moșteni Dioști-Romanați* (din lucrările Seminarului de monografie sociologică de sub conducerea lui H[enri] H. Stahl), în „Sociologie Românească” (Institutul Social Român: Secția Sociologică & Fundația Culturală „Principele Carol”), a. III, 1938, nr. 4–6 (aprilie–iunie), p. 216.

profesorul a ajuns în localitate în apropierea Paștelui, după incendiu, când casele pe care și le fixase pentru a fi studiate erau ruină, doar zidurile înnegrite mai păstrau amintirea a ceea ce fuseseră.

Despre starea materială a localnicilor înainte de incendiu vorbește ing. Mihai Bălăianu în studiul monografic redactat pe parcursul mai multor ani de cercetare. Astfel, în localitate existau, în perioada interbelică, aproximativ 285 de intelectuali la o populație de 1.800 de locuitori, cu 335 gospodării (la fiecare a patra gospodărie era un intelectual). Din cele 8.120 de pogoane cât stăpâneau dioștenii, 700 pogoane aparțineau gen. Popescu, cel mai bogat din localitate, iar 7.420 de pogoane locuitorilor comunei, ceea ce înseamnă 22 de pogoane pentru fiecare gospodărie, iar pentru fiecare locuitor câte 4 pogoane.

Evenimentul nefericit abătut peste comună s-a petrecut în ziua de 1 aprilie 1938, când un copil nesupravegheat a făcut focul în grădină. Un vânt care a bătut neîncetat timp de trei zile a ajutat focul să cuprindă toată ograda, apoi să se extindă și la gospodăriile vecine. În scurt timp, satul era în flăcări: scântei și rotocoale de fum acopereau drumurile, casele, copacii. Populația, îngrozită și derutată, a încercat să salveze animalele din grajduri și bunurile care încă nu fuseseră cuprinse de foc. Și, cum spune vorba populară, *un necaz nu vine niciodată singur*, în localitate nu rămăseseră decât copiii, femeile și bătrânii, bărbații fiind plecați la muncile câmpului. Mai mult decât atât, localitatea era lipsită de prezența unei ape prin apropiere, așa că, pentru stingerea incendiului, oficialitățile au apelat la ajutorul pompierilor militari din orașele învecinate. Au sosit, degrabă, pompierii orașului Caracal, cu două autopompe cisterne, apoi, pe rând, cei din Craiova și Slatina. Pompierii au depus o muncă intensă ei trebuind să alimenteze autopompele cu apă de la o distanță de 6 km de localitate. Au fost ajutați și de soldații Regimentelor 19 Infanterie și 2 Călărași, veniți din Caracal cu ambulanța și ofițerii lor. La fața locului s-au mai deplasat Prefectul județului, Florescu, Primul Procuror și Comandantul Legiunii de Jandarmi. Pe lângă oficialități, au sărit în sprijinul dioștenilor și locuitorii satelor vecine, precum și corpul profesoral din localitate. Datorită spiritului de sacrificiu de care au dat dovadă pompierii, militarii și civilii care *s-au bătut* efectiv cu flăcările, s-a reușit salvarea mai multor gospodării și a unor instituții publice – școala, biserica. Pentru că focul a izbucnit ziua, numărul accidentelor grave a fost mic: un plutonier jandarm, un caporal din Regimentul 2 Călărași și doi locuitori din Dioști au suferit ușoare lovituri sau arsuri.

Un asemenea dezastru a produs o mobilizare exemplară a populației civile din județul Romanați. Elevii dioșteni, aflați în Caracal sau în alte orașe la studii, s-au îndreptat în grabă spre localitatea natală. În amintirile sale, pe care le găsim în monografia închinată localității natale, Mihai N. Bălăianu evocă tristul eveniment. Astfel, la 1 aprilie 1938 (într-o vineri), elevii Liceului „Ioniță Asan” din Caracal erau în Parcul „Constantin Poroineanu” pentru a săpa gropile unde, a doua zi, trebuiau să sădească pomi. Activitatea se desfășura după-amiază. După ce au terminat sarcinile ce le reveneau, pe la ora 5 p.m., elevii au văzut un fum negru care a acoperit soarele și s-a întins peste oraș. Frica și teama au pus stăpânire nu numai pe elevii liceeni, dar și pe caracalenii care nu știau ce se întâmplă.

Centrul orașului era plin de oameni. Aceeași neliniște era în zona Cadrilaterului. Veștile, aduse de cei care circulau pe ruta Craiova–Caracal, îngrozeau și mai mult pe caracaleni (șoseaua trece la 2 km de sat), îndeosebi pe cei care erau din partea locului sau aveau rude în Dioști. Mulți dioșteni care se aflau în Caracal au ieșit în șoseaua Craiovei pentru a ajunge cât mai repede acasă. Pe elevul Mihai Bălăianu l-a luat mașina drumarilor. Cu cât se apropia de sat, flăcările se făceau tot mai mari, iar fumul îl îneca. A observat la marginea satului butoiul cu benzină care alimenta cisternele. Spectacolul ce i se înfățișa în fața ochilor era unul înfricoșător: ardeau cocenii și paiele din curtea generalului Popescu, focul depășea vârfurile salcânilor, iar mai mulți oameni și o cisternă a pompierilor ajutau la stingerea focului. Dintr-o altă casă (*Zuță a lui Băidaș*), flăcările ieșeau pe ferestre. Turla mare a casei se prăbușise, iar tăciunii zburau, duși de vânt, și ajungeau pe hainele oamenilor. Prin aer treceau șomoioage de paie aprinse și coceni arși, producând un șuierat ca de avion. Acasă la familia Bălăianu era zarvă mare: oamenii, uzi pe haine, obosiți de trudă, scoteau apă din fântână și încercau să stopeze focul, să nu înainteze spre casă. Dispăruseră, ca și cum nu fuseseră niciodată, coșarea [= coșarul] cu cerdacul și oborul oilor, în locul lor rămânând o grămadă de cenușă. Părul din curte era rețezat de foc. Gardurile dispăruseră și ele, deoarece ulucile aprinse erau desprinse din gard și aruncate în foc, iar cele neafectate erau culcate la pământ pentru a fi salvate. Salcâmi, unii groși de nu puteau fi cuprinși în brațe, dintre familiile Dudică Bălăianu și Mișu Stănescu, erau rețezați de la 2–4 metri de pământ. Venirea nopții îi speria și mai rău pe oameni: vântul sufla tot mai tare, focul nu era stins, iar ei obosiseră. Păsările încercau să-și găsească refugiu pe sub lemnele neaprinse, câinii urlau a pustiu. Oamenii încercau în căruțe ceea ce le mai rămăsese din agoniseala de o viață, legau caii și vacile de acestea, puneau păsările, porcii în căruțe și le duceau în câmp, cât mai departe de sat, unde rămâneau să le păzească, peste noapte, bătrânele. Sătenii au continuat războiul cu focul și noaptea. Din cauză că multe fântâni au secăt, s-a aruncat peste foc cu vinul și oțetul din pivnițe. Dimineața, când focul s-a mai domolit, în spatele caselor care mai rămăseseră în picioare erau munți de cenușă. Mulți oameni aveau fața și mâinile pline de bășici.

Tabloul de a doua zi, care s-a deschis în fața ochilor tânărului Bălăianu era unul groaznic. Casele lui Ion Pătru și Gheorghe Pătru erau arse definitiv. Vedea peste tot animale și păsări arse. Tractorul lui Haralambie Pătru arsese și el, osiile erau îndoite, iar piesele topite. Primăria arsese așa încât din ea nu mai rămăsese decât casa de bani și o sobă de teracotă. Marcu Iliescu pierduse mașina de treierat și moara. Casa Elenei Elinescu (mătușa lui Mihai Bălăianu) arsese în întregime, cu toate acareturile.

În cursul vizitei făcute în comuna Dioști, am stat de vorbă cu câțiva localnici care ne-au povestit întâmplările de acum mai bine de 70 de ani la care au fost martori sau le-au auzit de la părinții și bunicii lor. Mihai Iancu și soția sa, Teodora (Dora), își aduc aminte cu tristețe despre acel incendiu. Timpul nu a putut șterge imaginile desprinse, parcă, din Apocalipsă. Dioștiul era organizat pe trei „linii”⁶

⁶ Popular, uliței i se mai spunea și linie.

paralele, de la est la vest. Focul a pornit de la linia a 3-a spre miazăzi, raportându-ne la casa familiei Iancu, de la familia Marin Voiculescu. În curtea casei, doi frați, Lucreția și Marinică, au făcut focul în apropiere de locul unde erau depozitate furajele pentru animale. Iscându-se vântul, care a devenit din ce în ce mai puternic, focul a cuprins gospodăria, extinzându-se până la casa gen. Popescu. Au ars îndeosebi dependințele caselor (grajduri, magazii, cotețe etc.), animale și părți ale gospodăriilor unde erau depozitate furajele. Același interlocutor afirmă că au fost mai puține case afectate în întregime, focul cuprinzând mai mult acea parte a gospodăriei expusă unui risc mai mare în situație de incendiu.

După alte afirmații, orale sau documentare, în comună se mai locuia, încă, în bordeie⁷. Profesorul Pătru Crăciun vorbește despre cele trei tipuri de case întâlnite în Dioști. Între acestea sunt amintite (1) casele de cărămidă (mărimea acestora varia în funcție de puterea economică a fiecărui gospodar), (2) casele de paiantă (aparținând celor cu posibilități materiale mai reduse) și (3) bordeiele. Din surse orale, profesorul aflase că pe la 1860 în comună erau numai bordeie, cu trei excepții de case de cărămidă construite de meșterii sârbi, dar, între timp, casele din cărămidă învelite cu tablă și cele din paiantă înlocuiseră bordeiele, acestea din urmă rămânând puține⁸. Indiferent de tipul de casă avută, dioștenii au fost greu încercați de dezlănțuirea forțelor răului.

Despre necazul care s-a abătut peste dioșteni s-a auzit atât în localitățile învecinate, cât și cele situate mai departe. Cei care erau născuți sau aveau rude aici s-au grăbit să ajungă să dea o mână de ajutor. Spre exemplu, Părinții lui Mihai Iancu erau învățători în Redea, iar pentru a fi mai aproape de locul de muncă, locuiau în casa bunicilor materni. Când au văzut norii de foc și fum, au venit într-un suflet, peste câmp, la Dioști. Din alte localități, oamenii s-au mobilizat și, în zilele următoare, au răspuns fie autorităților care le-au solicitat sprijinul fizic și material pentru sinistrați, fie propriei conștiințe. De exemplu, Petrache C. Rusan din Vlădila s-a numărat printre primii care au donat sinistraților din Dioști 50 de duble de grâu. Un alt caz umanitar l-a prezentat Stoicea din Stoenesti care a furnizat cărămidă făcută la propria-i fabrică pentru refacerea caselor distruse.

În timpul incendiului, au ars 28 de case cu toate anexele, iar la 115 familii numai anexele. Pagubele estimate de Fundația Culturală „Principele Carol” au fost 11.000.000 lei, adică echivalentul a 600 de pogoane.

Dintre casele arse și refăcute de Fundație amintim: Andrei Văsâică, Marin Bogdan, Fănica Nițisor, Ștefan Neacșu, Gheorghe Pătru, Anica Nițu (Albuleasa), Bogdan Zaharia (demolat), Gheorghe Văsâică (demolat), Dumitru Petru (demolat), Mița Iancu, Stan Pavel (Dândală), Constantin Constantinescu (demolat), dispensarul veterinar (făcută pentru Nina Iliescu, a refuzat-o), casa de copii (inițial, casă pentru directorul școlii), poșta (inițial, casa preotului), Mielache Rusu, Vasilache Ștefănescu

⁷ Iancu Văsuică, locuitor din Dioști, ne-a declarat că familia bunicului său, formată din 6 persoane, a locuit, până în 1938, într-un bordei.

⁸ P. Crăciun, *op.cit.*, p. 218–219.

(demolat, inițial făcută pentru Ion Pătru care a refuzat-o), Florea Gheorghe, Ion Datcu, Matei R. Pantelie, Ștefan Olteanu, Păuna Anica Ghindeanu, Gligore Boțoghină, Glință Iordache, Dumitru Șerbănescu, Stănică al Bicăi, Iordan Petru, Maria Bogdan. Adăugăm acestora casele refăcute de Fundație pe vechile locuri: Ștefan Hâțu Olteanu, Zuțu Băidaș, Ignat Matei (Ristică al lui Ilie al Mandeii), Antonie (Gheorghiuță Ghițu, Marița Popescu) și Mielache Rusu. Și-au refăcut vechile case pe aceleași amplasamente: Nina Iliescu, Ion Pătru, Cristofor Ștefanin. Pentru construirea noului drum, au fost demolate și, apoi, reconstruite de către Fundație casele următoarelor persoane: Ștefan D. Stancu (Fană Belșug), Tinca lui Mălăieru (Ioniță Radu)⁹.

În incendiu a fost cuprinsă și clădirea primăriei. Arhiva a fost distrusă în mare parte. Au fost salvate registrele de stare civilă, registrele de contabilitate și valorile pe anul în curs.

Impactul incendiului asupra oficialităților

Incendiul a fost tratat cu cea mai mare responsabilitate de către autoritățile locale și județene. Prefectul județului Romanați, col. Pavel Florescu (în timpul desfășurării proiectului s-au succedat la șefia județului trei prefecți militari), în aceeași zi cu incendiul solicita șefului garnizoanei din Caracal să trimită de urgență detașamente de militari, deoarece *satul se află în flăcări și nu sunt mijloace de pază pentru avutul locuitorilor*. Rugămintea era adresată comandamentului Regimentului 2 Călărași, căruia i se solicita un detașament călare¹⁰. De asemenea, în regim „Extra urgent”, prefectul anunța pe ministrul de Interne despre evenimentul nefast care se abătuse asupra localității românețe, cu *300 de case arse*, și despre măsurile luate. Au fost aduși pompierii din Caracal și din Craiova.

Într-o nouă adresă se solicita ministrului deschiderea unei colecte în interiorul județului *pentru ajutorarea celor năpăstuiți*¹¹. Pentru această acțiune umanitară, primarul trebuia să organizeze un comitet (alcătuit din preot, învățători și jandarmi) cu obligația de a deschide liste de subscripție pentru colectarea benevolă de grâu, porumb și bani. Termenul pentru predarea listelor era 12 aprilie. Stocurile de grâu și porumb urmau să fie înmagazinate în sediul primăriei. Avertismentul era foarte subtil: *activitatea și autoritatea primarului, dar și înțelegerea din partea populației neafectate de incendiu, erau cântărite în funcție de banii strânși și de produsele colectate*¹². Ministerul Sănătății a trimis cu trăsura C.F.R. 200 de cămăși cu manșetă pentru sinistrați (prefectul adresase o solicitare în acest sens). Un gest de o puternică emoție au oferit elevii Gimnaziului de Tâmplărie „Dumitru și Elena Mihaescu” din Amărăști care au cerut Ministerului

⁹ Mihai Bălăianu, *op.cit.*, p. 348–349.

¹⁰ Direcția Județeană Olt a Arhivelor Naționale ale României (DJAN Olt), fond: Prefectura Județului Romanați (infra: P.J.R.), 1938, dosar 28, f. 1.

¹¹ *Ibidem*, f. 5.

¹² *Ibidem*, f. 6.

Educației să aprobe ca elevii de la Secția de tâmplărie să facă practică în vacanța de vară la construcțiile care se executau sub supravegherea echipelor „Fundăției Regale”¹³. De asemenea, locuitorii comunei Slăveni au venit în sprijinul sinistraților cu suma de 4.984 lei.

Alături de familiile îndurerate din Dioști s-a aflat și regele Carol al II-lea. La 6 aprilie 1938, suveranul însoțit de primul ministru Armand Călinescu, de prefectul județului, col. Pavel Florescu și de alte oficialități, s-au deplasat în localitatea mult încercată. A stat de vorbă cu sătenii, a intrat în curțile celor necăjiți, le-a ascultat păsurile și a donat din caseta sa particulară 250.000 lei pentru a fi distribuiți sătenilor¹⁴. Fiecare sătean a primit câte 2.000 lei. Carol al II-lea ar fi dorit să schimbe numele localității Dioști în „Carol”, dar a fost înduplecat de unul dintre veteranii satului care i-a căzut la picioare, rugându-l să lase numele vechi, așa cum îl moșteniseră din generație în generație. Regele i-a ascultat rugămintea și, mai mult, a promis reclădirea satului de către echipele studențești ale Fundăției Regale și de către tinerii premilitari.

Prin adresa din 3 mai 1938 prefectul județului era anunțat că, la hotărârea regelui, lucrările pentru transformarea „localității Dioști în sat model căzând în sarcina Fundăției Culturale Regale «Principele Carol», s-a delegat în acest scop o echipă compusă din domnii: Gheorghe Focșa, Șt[efan] Iacobescu, Fl[orea] Florescu, D[umi]tru Imbrescu, I. Ionescu-Obârșie, Fl[orea] Bucă, Aurel Boia, Dr. Ionescu, Dr. A. Muțiu, Ing. Petre Stănculescu, Ing. Ciulei Stelian, Dode Posmantir. Echipa a fost pusă sub conducerea lui Gheorghe Focșa, Inspectorul Fundăției, delegat cu organizarea și îndrumarea generală a tuturor lucrărilor”¹⁵. Pentru refacerea localității au fost trimiși 8.000.000 lei Băncii Naționale, filiala Caracal, de către Ministerul Finanțelor. Această sumă era trimisă în tranșe de până la 1.500.000 lei, prin Prefectura județului [Romanai]. Din suma respectivă urmau să fie plătiți și membrii echipelor studențești a căror diurnă varia între 2.000 și 3.000 lei.

Localitatea a fost vizitată și de către mareșalul Ion Antonescu împreună cu soția sa, Maria. Cu acest prilej, mareșalul și-a exprimat deschis nemulțumirea față de unii localnici care erau delăsători și nu făceau nimic pentru păstrarea investițiilor derulate prin intermediul Fundățiilor Regale.

Satul model Dioști

Satul model a fost ideea regelui Carol al II-lea, ca de altfel și efortul depus pentru refacerea acestei localități și transformarea ei într-un sat model.

Însărcinat cu aceste lucrări a fost Gheorghe Focșa, inspector în cadrul Fundăției Regale. Dimitrie Gusti l-a delegat cu realizarea unui raport, la fața locului, pe baza căruia trebuiau să înceapă lucrările de refacere. Raportul număra

¹³ *Ibidem*, f. 45.

¹⁴ *Realitatea ilustrată*, nr. 586, 1938 (aprilie–iunie), p. 2.

¹⁵ D.J.A.N. Olt, fond Prefectura Județului Romanai, dosar 38/1938, f. 28.

20 de pagini. Cei opt arhitecți de la Fundație au început să lucreze schițele de case (făcute de Focșa, deși, de meserie, nu era arhitect). S-a făcut legătura de la șosea cu o alee nouă (cu o lungime de 2 km), spre centrul satului vechi. De la șoseaua Caracal-Craiova, se trece printr-o rezervație de pomi altoiți, apoi se intră în „satul nou”, unde 60 de sinistrați au primit, pe dreapta și pe stânga, case noi. Pe stânga sunt curți care au o suprafață de 30 de ari și o deschidere de 40 m la stradă, iar pe dreapta, curțile au 33 de ari și aceeași deschidere de 40 m. Mai departe, se ajunge în „centrul civic”. Aici s-au construit: primăria, dispensarul uman, jandarmeria, școala, sediul de plasă, biserica și centrul cultural.

Cei care au avut proprietăți în această zonă au fost expropriați, plătindu-li-se bani, lucru care a trezit și nemulțumiri.

Peste ani, într-un interviu acordat de cel care a coordonat șantierul din Dioști, Gheorghe Focșa, lui Zoltán Rostas, acesta recunoștea greutățile realizării unui asemenea proiect, dar și pe cele puse de prefectul Pavel Florescu. Își amintea de un localnic, Iordan, care, nemulțumit că este expropriat, se plânsese prefectului. Mai mult, plănuise să-l asasineze pe Focșa, dar a fost reținut de la această faptă de către soția sa. Povestea acestui țaran este una deosebită. Provenea din rândul țaranilor săraci, însă se căsătorise cu o fată dintr-o familie de moșneni. Familia fetei nu-l acceptase, așa că Iordan, prin munca depusă, a reușit, în douăzeci de ani, să cumpere trei hectare de pământ. Proiectul „satului model” îi punea în pericol munca de o viață, deoarece se afla în partea de sat care a intrat în planurile de expropriere și construire a „satului model”, așa că s-a gândit la o soluție radicală, din fericire, nefructificată. Mai mult, în timpul Celui De-al Doilea Război Mondial, în Dioști s-au refugiat mai mulți bucurești, familia Iordan ajungând să găzduiască pe soția și cei patru copii ai lui Gheorghe Focșa. Cu această ocazie, Iordan i-a mărturisit lui Focșa planul diabolic pe care-l gândise la supărare.

Au existat și alte probleme. Printre sinistrați s-a numărat și fruntașul C.I. Pătru care era proprietarul a 300 de pogoane și a două case de locuit: una în fața bisericii din Dioști, distrusă de incendiu, și alta în Drăghiceni, unde, de altminteri, locuia. În schimbul locului, unde se aflase casa distrusă din Dioști și care intra în planurile de sistematizare, pe amplasamentul casei distruse Fundația voind să construiască piața satului, C.I. Pătru a cerut o despăgubire de 1.000.000 lei. Mai târziu, a revenit asupra deciziei, refuzând să cedeze terenul. Situația era prezentată de Gheorghe Focșa lui Dimitrie Gusti și dintr-un alt motiv: familia Pătru amenința cu reclamație la rege.

Terenul expropriat pentru construirea celor 60 de case avea o suprafață de 19,0189 ha pentru care s-au plătit 1.140.134 lei (adică 60.000 lei pe ha) locuitorilor expropriați¹⁶.

Gheorghe Focșa a mai întâmpinat și alte greutăți pe parcursul coordonării șantierului din Dioști: la uzina electrică, „mecanicul punea paie pe motor ca să-l

¹⁶ Printre cei expropriați au fost: Dumitru Ionescu, Mihai Stancu, Ștefan Radu, Ion A. Văsuică, Elena Gh. Păunescu, Ilie D. Mihai.

încălzească, să-l pornească”; la un autocamion „șoferul a înlocuit un bulon de la motor cu o pană de lemn. Ce eforturi trebuiau făcute!” (Gheorghe Focșa, fragment din interviul lui Zoltán Rostas, în volumul *Strada Latină* nr. 8).

Lucrările de pe șantierul din Dioști au durat până în anul 1939¹⁷, când au fost întrerupte din cauza izbucnirii războiului. Iată care erau rezultatele acestui experiment: un centru modern în care se înălțau șapte edificii publice, case construite de-a lungul drumului care leagă centrul satului de șoseaua Caracal–Craiova, case cu o puternică influență populară, cu trei, patru și șase camere, cu pivniță, curte, cu grădină de zarzavat, livadă și grădină cu flori. Între două curți era construită o fântână. Satul model a fost prevăzut cu o uzină electrică și canalizare, iar mai târziu, a fost introdusă și lumina electrică. Casele au fost proiectate cu parchet pe jos. Probabil că s-ar fi adăugat și alte investiții, dacă membrii Fundației Regale nu ar fi fost concentrați și dacă, după 1945, istoria ne-ar fi oferit o altă variantă decât cea a regimului comunist.

În loc de concluzie...

Constantin Marinescu (1914–2002)¹⁸, în legătură cu experiența sa la Dioști, avea să declare într-un interviu: „Îți dau un exemplu pe care l-am constatat personal, de m-a îndurerat; eu am plâns atunci. Domnule, a ars în întregime satul Dioști din Romanați. Carol al II-lea, în generozitatea lui (bine, la ideea lui Gusti), a făcut un sat modern: aicea biserica, vizavi școala, dispensarul, aicea cutare, centrul satului care era ceva extraordinar. Pe urmă... Locuințele cu parchet pe jos, domnule! Ne-am dus la două luni după aia. Scosese ră parchetul că aluneca puiul de oaie! Aluneca mielul pe parchet, domnule! Închipuiește-ți! Deși, dragă, deși alături, domnule Rostas, aveau coteț, aveau grajd, cu lumină electrică, domnule, cu sistem de curățare a murdăriei și cu... și el ținea mielul pe parchet și a scos parchetul pentru că aluneca mielul și-și rupea piciorul. Nu se poate, domnule! Nu se poate! Vezi: a fost un gest forțat. Trebuia educație acolo!”¹⁹.

¹⁷ Tocurile de uși și ferestre și gergelele au fost confecționate de către elevii Gimnaziului Industrial din Caracal. Conducerea a primit pentru cei 35 mc de lemn prelucrat suma de 69.455 lei pentru manoperă. (S.J.A.N. Olt, Fond Prefectura Județului Romanați, dosar 38, f. 11).

¹⁸ A fost licențiat în Teologie și Litere, comandant de echipă la Fundația Culturală Regală, inspector la aceeași fundație. A obținut titlul de doctor în sociologie cu teza *Organizarea satului* (sub conducerea Prof. Dimitrie Gusti). După desființarea Fundației a fost profesor la Liceul „Mihai Viteazul” din București.

¹⁹ Constantin Marinescu, *Noi, cu echipa și cu satul*, în Zoltán Rostás *op. cit.*, p. 166.

Figura 1. Casă-tip din Dioști ridicată în timpul experimentului „satului model” (fond personal)

Bibliografie

Surse inedite

- S. J. A. N. Olt, fond Prefectura Județului Romanai, dosar 28, 38/1938.

Lucrări generale, studii și articole

- Bălăianu, Mihai, *Dioști: pagini de istorie*, București, Editura A.P.P., 1998.
- Rostás, Zoltán, *Strada Latină, nr. 8. Mongrafiști și echipieri gustieni*, București, Editura Curtea Veche, 2009.
- Tizigara-Samurcaș, Alexandru, *Fundațiunea Univesitară „Carol I”, 1891–1931*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2009.

Periodice

- *Realitatea ilustrată*, nr. 586, 1938 (aprilie–iunie).

